

Apuvälineiden hankintaan liittyvät lainkohdat ymmärrettävästi selitettynä

Apuvälinekeskusten toimintaa ja hankintoja ohjaa monta lakia. Tämä selostus on laadittu, koska haluamme pistää hanttiin pakotetuille palveluntuottajan vaihdoille. Jos siis sinulla on tilanne, että palveluntuottajaa on vaihdettava, tämä selostus on juuri sinulle! Jos et jaksa lukea lakijargonia, lue vain laatikot, joihin olen yrittänyt selittää, mitä kaikki tarkoittaa ja miten sitä voi hyödyntää.

YK:n vammaissopimus

4 artikla

Yleiset velvoitteet

1. Sopimuspuolet sitoutuvat ...

g) toteuttamaan tai **edistämään vammaisille henkilöille soveltuvan uuden teknologian**, mukaan lukien tieto- ja viestintäteknologia, liikkumisen apuvälineet, laitteet ja apuvälineteknologia, tutkimusta ja kehittämistä sekä edistämään niiden saatavuutta ja käyttöä, asettaen etusijalle kohtuuhintaisen teknologian;

h) **antamaan vammaisille henkilöille saavutettavaa tietoa liikkumisen apuvälineistä**, laitteista ja apuvälineteknologiasta, mukaan lukien uusi teknologia, sekä muista avun muodoista, tukipalveluista ja järjestelyistä;

20 artikla

Henkilökohtainen liikkuminen

Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat toimet varmistaakseen vammaisille henkilöille mahdollisimman itsenäisen henkilökohtaisen liikkumisen, muun muassa:

...b) helpottamalla laadukkaiden liikkumisen apuvälineiden, laitteiden, apuvälineteknologian saatavuutta vammaisille henkilöille....

...d) kannustamalla liikkumisen apuvälineitä, laitteita ja apuvälineteknologiaa tuottavia tahoja ottamaan huomioon kaikki vammaisten henkilöiden liikkumisen näkökohdat.

Mitä tämä tarkoittaa?

YK:n vammaissopimukseen kannattaa aina ongelmatilanteessa nojata. Esimerkiksi proteesikilpailutusasiassa sopimuksen 20 artikla korostaa, että vammaisen mahdollisimman itsenäistä liikkumista on kannustettava. Siis myös apuvälineitä hankittaessa. Epäsopiva proteesi merkitsee liikkumisen heikentymistä.

EU:n hankintadirektiivi 2014/24/EU

JOHDANNOSTA:

(3) Tätä direktiiviä **täytäntöönpannaessa olisi otettava huomioon Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista** erityisesti viestintävälineiden valinnan, teknisten eritelmien, hankintasopimuksen tekoperusteiden ja sen toteuttamista koskevien ehtojen yhteydessä.

(89) Hankintasopimusten tekoperusteiden käsite on keskeinen tälle direktiiville. Sen vuoksi on tärkeää, että direktiivin säännökset esitetään mahdollisimman yksinkertaisella ja selkeällä tavalla. Tähän voidaan päästä pitämällä ”kokonaistaloudellisesti edullisinta tarjousta” tärkeimpänä perusteena, koska kaikki voittavat tarjoukset olisi valittava sen mukaisesti, mitä yksittäinen hankintaviranomainen pitää taloudellisesti parhaana ratkaisuna. **Sekaannusten välttämiseksi direktiiveissä 2004/17/EY ja 2004/18/EY käytetyn sopimuksen tekoperusteen ”kokonaistaloudellisesti edullisin tarjous” sijaan olisi käytettävä eri ilmaisua: ”paras hinta-laatusuhde”.** Näin ollen ilmaisu olisi tulkittava näihin direktiiveihin liittyvän oikeuskäytännön mukaisesti, paitsi jos tässä direktiivissä on olennaisesti erilainen ratkaisu.

(114) Eräille palvelujen pääluokille, nimittäin henkilöpalveluina tunnetuille palveluille, kuten tietyille sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluille...

Jäsenvaltiot ja viranomaiset voivat yhä vapaasti tarjota näitä palveluja itse tai järjestää sosiaalipalvelut tavalla, johon ei liity hankintasopimusten tekoa, kuten pelkästään rahoittamalla näitä palveluja tai myöntämällä toimilupia tai muita lupia kaikille talouden toimijoille, jotka täyttävät hankintaviranomaisen ennalta vahvistamat edellytykset, ilman rajoituksia tai kiintiöitä, jos tällaisella järjestelmällä varmistetaan riittävä mainostaminen ja siinä noudatetaan avoimuuden ja syrjimättömyyden periaatteita.

Mitä tämä tarkoittaa?

EU:n hankintadirektiivin perusteella on laadittu Suomen hankintalaki. Direktiivin ajatuksena on, että suuret hankinnat on kilpailutettava, tällä tavoitellaan tietenkin kustannussäästöjä. Toisaalta kerrotaan, että halvimman tarjouksen sijaan olisi valittava mieluummin paras hinta-laatusuhde. Käy järkeen, eikö?

Direktiivi korostaa jo heti alussa, että YK:n Vammaissopimus on otettava huomioon, kun kansallista lakia laaditaan.

Hankintadirektiivi antaa jäsenvaltioille mahdollisuuden jättää hankintalain ulkopuolelle sosiaali-, terveys-, ja koulutuspalvelut. Siis myös apuvälineiden hankinta. Suomi on kuitenkin päättänyt käyttää hankintalakia myös näille palveluille, toisin kuin jotkut muut Euroopan maat.

Joudumme siis elämään hankintalain kanssa myös apuvälineasioissa.

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (29.12.2016/1397)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161397>

2§ Lain tavoitteet

Lain tavoitteena on tehostaa julkisten varojen käyttöä, **edistää laadukkaiden, innovatiivisten ja kestävien hankintojen tekemistä** sekä turvata yritysten ja muiden yhteisöjen tasapuoliset mahdollisuudet tarjota tavaroita, palveluja ja rakennusurakoita julkisten hankintojen tarjouskilpailuissa.

Hankintayksiköiden on pyrittävä järjestämään hankintatoimintansa siten, että **hankintoja voidaan toteuttaa mahdollisimman taloudellisesti, laadukkaasti ja suunnitelmallisesti** olemassa olevat kilpailuolosuhteet hyväksi käyttäen ja ympäristö- ja sosiaaliset näkökohdat huomioon ottaen. Hankintatoimintaan liittyvien hallinnollisten tehtävien vähentämiseksi hankintayksiköt voivat käyttää puitejärjestelyjä sekä tehdä yhteishankintoja tai hyödyntää muita yhteistyömahdollisuuksia julkisten hankintojen tarjouskilpailuissa.

93§ Kokonaistaloudellisesti edullisimman tarjouksen valinta

Tarjousista on valittava kokonaistaloudellisesti edullisin tarjous. Kokonaistaloudellisesti edullisin on tarjous, joka on hankintayksikön kannalta hinnaltaan halvin, kustannuksiltaan edullisin **tai hinta-laatusuhteeltaan paras**. Jos hankintayksikkö käyttää muissa kuin tavarahankinnoissa kokonaistaloudellisen edullisuuden perusteena ainoastaan halvinta hintaa, sen on esitettävä tätä koskevat perustelut hankinta-asiakirjoissa, hankintapäätöksessä taikka hankintamenettelyä koskevassa erillisessä kertomuksessa.

108§ Palvelujen käyttäjien tarpeiden huomioon ottaminen hankinnoissa

Tämän luvun mukaisissa palveluhankinnoissa hankintayksikön on otettava huomioon kyseistä palvelua koskeva lainsäädäntö. **Sosiaali- ja terveystaloudellisten palvelujen käyttäjien yksilöllisten ja pitkäaikaisten sekä toistuvien hoito- tai sosiaalipalvelujen turvaamiseksi hankintayksikön on otettava huomioon käyttäjien erityistarpeet ja kuuleminen** siten kuin muualla laissa säädetään.

Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, hankintayksikön on sosiaali- ja terveystaloudellisten palvelujen hankinnassa otettava huomioon palvelujen laatuun, jatkuvuuteen, esteettömyyteen, kohtuuhintaisuuteen, saatavuuteen ja kattavuuteen, eri käyttäjäryhmien erityistarpeisiin, käyttäjien osallistumiseen ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseen sekä innovointiin liittyvät tekijät.

Pitkäkestoisia hoito- ja asiakassuhteita koskevan sosiaali- ja terveystaloudellisten palvelujen hankinnassa hankintayksikön on määritettävä sopimusten kesto ja muut ehdot siten, että **sopimuksista ei muodostu kohtuuttomia tai epätarkoituksenmukaisia seurauksia palvelun käyttäjille**.

110§ Suorahankinta erityistilanteissa

Sen lisäksi, mitä 109 §:n 2 momentissa säädetään, **hankintayksikkö voi tehdä suorahankinnan** yksittäisissä tapauksissa tämän luvun mukaisissa sosiaali- ja terveystaloudellisten palveluhankinnoissa, jos tarjouskilpailun järjestäminen tai **palvelun tarjoajan vaihtaminen olisi ilmeisen kohtuutonta tai erityisen epätarkoituksenmukaista asiakkaan kannalta merkittävän hoito- tai asiakassuhteen turvaamiseksi**.

Mitä tämä tarkoittaa?

Tämä on Suomen hankintalaki. Tärkeintä apuvälineiden hankinnan kannalta ovat 108§ ja 110§.

108§ korostaa käyttäjien kuulemista hankinnoissa. Jos hankinta tehdään asiakasta kuulematta ja vain kylmästi ilmoitetaan, että palveluntuottajaa on vaihdettava, tätä lainkohtaa ei ole noudatettu.

Samassa 108§ kerrotaan vielä, että pitkäkestoisia asiakassuhteita ei ole syytä katkaista, jos siitä seuraa asiakkaalle kohtuutonta haittaa. Mikä sitten on kenenkin mielestä kohtuutonta...

Lain 110§ antaa mahdollisuuden tehdä suora hankinta – eli hankkia apuväline jostain muualta kuin kilpailutuksessa voittaneelta – mikäli asiakkaalle koituu edellä mainittua kohtuutonta haittaa.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetus lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutuksesta

1 § Apuvälineen käyttöön luovutuksen perusteet

Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutuksen edellytyksenä on sellainen lääketieteellisin perustein todettu sairaus, vamma tai kehitysviivästymä, joka heikentää potilaan toimintakykyä ja vaikeuttaa hänen itsenäistä selviytymistään.

Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineinä luovutettavien välineiden, laitteiden, tarvikkeiden, tietokoneohjelmien sekä muiden ratkaisujen tarkoituksena on **edistää potilaan kuntoutumista, tukea, ylläpitää tai parantaa toimintakykyä jokapäiväisissä toiminnoissa taikka ehkäistä toimintakyvyn heikentymistä.**

2§ Apuvälineen tarpeen arviointi

Apuvälineen tarve on arvioitava **käyttäjälähtöisesti**, oikea-aikaisesti ja yksilöllisesti. Tarpeen arvioinnissa on otettava huomioon potilaan toimintakyky, elämäntilanne ja elinympäristön apuvälineen toimivuudelle asettamat vaatimukset.

Apuvälineen valinta on tehtävä yhteisymmärryksessä potilaan kanssa ja tarvittaessa hänen laillisen edustajansa, läheisensä tai omaisensa kanssa. Ennen apuvälineen valintaa potilaalle on annettava tietoa apuvälineen valintaan liittyvistä vaihtoehtoista ymmärrettävällä tavalla.

Mitä tämä tarkoittaa?

Tämä asetus tarkentaa apuvälineiden hankintaa. Asetuksessa sanotaan, että apuvälineen tarkoitus on edistää toimintakykyä tai ehkäistä toimintakyvyn heikkenemistä sekä korostetaan asiakkaan kuulemistä hankintaa tehdessä.

Aivan samoin kuin hankintalaissakin.

Valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteet 2020: Opas apuvälinetyötä tekeville ammattilaisille ja ohjeita asiakkaille

6.6 Kausisopimukset /sopimustoimittaja

Apuvälineiden hankinta perustuu hankintalain mukaiseen kilpailutukseen, jota toteutetaan sekä asiakkaalle lainattavien että yksilöllisesti valmistettavien apuvälineiden osalta.

Kilpailutuksen perusteella useissa apuvälineryhmissä on alueelle valittu sopimustoimittaja/-toimittajia. Asiakkaille luovutettavat apuvälineet hankitaan pääosin sopimustuotteista.

Mikäli sopimustuotteista ei löydy asiakkaan tarpeita vastaavaa apuvälinettä, **voidaan se perustellusti hankkia markkinoilla olevista muista lääkinnällisen kuntoutuksen tuotteista.**

Mitä tämä tarkoittaa?

Luovutusperusteet-asiakirja on ohjeistusta apuvälinekeskuksille ja asiakkaille. Se on suositus, eikä sido mihinkään. Apuvälinekeskukset kuitenkin mielellään nojautuvat tähän, niin voimme mekin siis tehdä.

Luovutusperusteissa sanotaan, että hankinta voidaan tehdä muualtakin kuin kilpailutuksen voittaneesta paikasta, mikäli sopivaa ei valikoimasta löydy. Esimerkiksi, jos olet käyttänyt tiettyä nilkkaa tai polvea, eikä samaa ole uudella tuottajalla tarjota, voi tähän asiakirjaan vedota.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (17.8.1992/785)

3 luku, 10 § Muistutus

Terveyden- ja sairaanhoitoonsa tai siihen liittyvään kohteluunsa tyytymättömällä potilaalla on oikeus tehdä muistutus terveydenhuollon toimintayksikössä terveydenhuollosta vastaavalle johtajalle. ...

Toimintayksikön on käsiteltävä muistutus asianmukaisesti ja siihen on annettava kirjallinen vastaus kohtuullisessa ajassa muistutuksen tekemisestä. Vastaus on perusteltava asian laadun edellyttämällä tavalla.

Mitä tämä tarkoittaa?

Jos sinulle on kerrottu, että joudut vaihtamaan palveluntuottajaasi etkä halua vaihtaa, sinulla on oikeus valittaa päätöksestä.

Muistutuksen laatimisessa auttaa Potilasasiamies, tai voit hyödyntää näiltä nettisivuilta löytyvää muistutuslomaketta, jonka Suomen Amputoidut ry on yhteistyössä Suomen Nuoret Amputoidut ry:n kanssa laatinut helpottamaan muistutuksen tekemistä.

Muistutus lähetetään terveydenhuoltoyksikön johtajalle. Muistutukseen on annettava perusteltu kirjallinen vastaus kohtuullisen ajan eli käytännössä 1-4 viikon kuluessa.

Toivon, että tämä selostus auttaa edes hiukan ymmärtämään kilpailutuskuvioita sekä apuvälineiden käyttäjien oikeuksia.

Ystävällisin terveisin:

Arja Ahtaanluoma

arja.ahtaanluoma[at]gmail.com

PS: Tämän dokumentin on tarkistanut Invalidiliiton lakimies Henrik Gustafsson.